İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi ®
Jornal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]
11 th Years

[itobiad], 2022, 11 (4): 2070-2092

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Etkinliklerinin Düzeni Açısından Örtük Program Uygulamalarını Kullanma Düzeyleri

The Levels of Preschool Teachers' Use of Hidden Curriculum Applications in Terms of Organizing Educational Activities

Video Link: https://youtu.be/fkFFNUC5Xbk

Şule FIRAT DURDUKOCA

Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi

Assoc.Dr., Kafkas University, Dede Korkut Faculty of Education

drsulefirat@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-8864-3243

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	**:** Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	**:** 25.05.2022
Kabul Tarihi / Accepted	**:** 03.11.2022
Yayın Tarihi / Published	**:** 07.12.2022
Yayın Sezonu	**:** Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season	**:** October-November-December

Atıf/Cite as: Fırat Durdukoca, Ş. (2022). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Etkinliklerinin Düzeni Açısından Örtük Program Uygulamalarını Kullanma Düzeyleri . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (4) , 2070-2092 . doi: 10.15869/itobiad.1121290

İntihal-Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Şule Fırat DURDUKOCA).

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Published by/Yayıncı: Mustafa Süleyman ÖZCAN

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Etkinliklerinin Düzeni Açısından Örtük Program Uygulamalarını Kullanma Düzeyleri *

Öz

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi öğretmenlerinin eğitim etkinliklerini düzenlerken örtük programdan bilinçli bir şekilde nasıl ve ne amaçla yararlandıklarını, bu etkinlikleri nasıl seçtiklerini ve etkinliklerin kaynaklarının neler olduğunu belirlemektir. Araştırma nitel bir çalışma olup durum çalışması deseni kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmanın amacına uygun olarak bütüncül çoklu durum deseni kullanılmış, okul öncesinde eğitim etkinliklerinin düzeninde örtük programın etkisi, aynı eğitim programının farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda nasıl uygulandığının incelenmesiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma grubunu ölçüt örnekleme deseniyle seçilen 42 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ve doküman analizi teknikleriyle toplanmış, betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcı öğretmenlerin; kazanım, göstergeler ve etkinlikler açısından okul öncesi eğitim programına genel olarak bağlı oldukları, programa bağlılıklarını etkileyen faktörlerin okul türlerine göre değiştiği, çoğunluğunun okul öncesi eğitim programını olumlu yönde eleştirdiği, programın ekonomiklik ve uygulanabilirlik ilkesi doğrultusunda düzenlendiğini ve çocuk merkezli olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. Görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre değişmekle birlikte öğretmenler genellikle örtük program kapsamında sıklıkla sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Sıklıkla uygulanan kültürel etkinlikler; anneler günü, cuma günü ve 23 Nisan etkinlikleri olarak sıralanırken, sosyal etkinlikler ise yılsonu/karne günü/mezuniyet partisi etkinlikleri, okulda 100. gün kutlamaları, 1 yaş büyüdüm partisi, bahar şenlikleri, yılsonu sergileri olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğu etkinliklerin uygulanmasının ana nedeninin öğrencilerin çok yönlü gelişimlerini sağlamak olduğunu ifade etmişlerdir. Örtük program etkinliklerinin seçiminde temel kaynakların internet ve sosyal medya olduğu tespit edilmiştir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerden bazılarının ise yönetim baskısı nedeniyle törensel etkinlikler düzenlediklerini belirtmeleri araştırmanın öne çıkan bulguları arasında olmuştur. Araştırmadan elde edilen bu bulgular ışığında çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örtük Program, Okul Öncesi Öğretmeni, Okul Öncesi Eğitimi, Okul Öncesi Eğitim Programı, Eğitim Etkinlikleri

* Kafkas Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 07.12.2021 Tarih , 5 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.

The Levels of Preschool Teachers' Use of Hidden Curriculum Applications in Terms of Organizing Educational Activities **

Abstract

The purpose of research is to determine how and for what purpose pre-school teachers consciously use the hidden curriculum while organizing educational activities, the selection of activities and the factors affecting their resources. In the research, a case study pattern was used. The effect of the hidden curriculum on the organization of pre-school educational activities was tried to be determined by examining how the same curriculum was applied in schools with different socio-economic levels by using the holistic multiple case design. The study group consists of 42 pre-school teachers selected with the criterion sampling pattern. The data were collected by semi-structured interview form and document analysis, and analyzed with descriptive analysis technique. As a result, it has been determined that teachers are generally fidelity to the pre-school curriculum, the factors affecting their fidelity vary according to school types, and most of them criticize the pre-school curriculum positively. The teachers stated that they often organize social and cultural activities within the scope of the hidden curriculum, and that the main reason for the activities is to ensure the multi-faceted development of the students. While cultural events were listed as mother's day, friday celebration and April 23 feast, social events were determined as end of year celebration/graduation party events, 100th day celebrations at school, "I've grown 1 year old" party, spring festivals, and end of the year exhibitions. It has been determined that the main sources in the selection of hidden program activities are the internet and social media. It is one of the important findings of the research that some of the teachers working in schools with middle socio-economic level stated that they carried out ceremonial activities because the school principals wanted them.

Keywords: Hidden Curriculum, Preschool Teacher, Pre-School Education, Pre-School Curriculum, Educational Activities

Giriş

Bireylerin yaşam boyu devam eden eğitimlerinin bir bölümü resmi program (eğitim programı) rehberliğinde hazırlanan çeşitli planlı ve programlı etkinliklerle okullarda sürdürülmektedir. Resmi programlar her ne kadar tanımlanmış kazanımlar içeriyor olsa da, öğrenenlerin bu kazanımlar dışında istendik veya istenmedik davranış değişiklikleri edinmeleri kaçınılmazdır. Erdem'in (2006) ifade ettiği gibi insan hayatın her aşamasında eğitime tâbi olduğundan davranış değişiklikleri sadece okulda gerçekleşmez. Sosyal ve

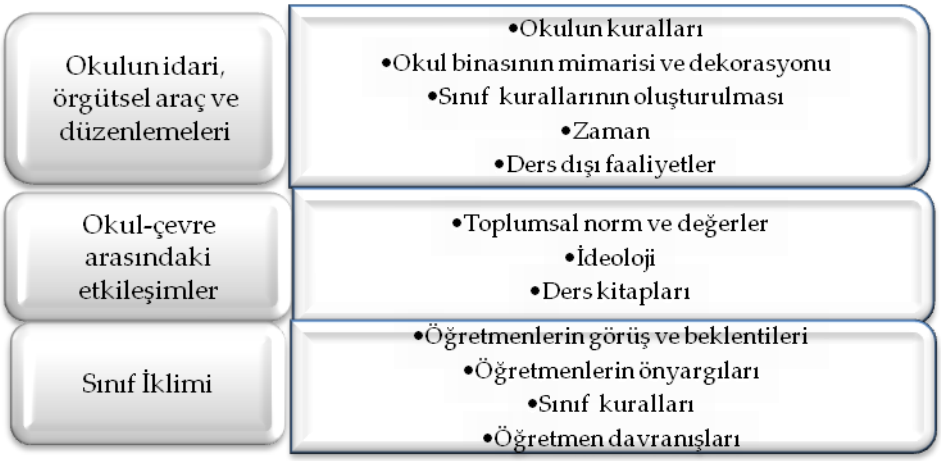
** Ethics Committee Decision was taken with the decision No. 5 dated 07.12.2021 of the Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee of the Presidency of Kafkas University.

psikolojik etkileşimlerle de çeşitli davranışlar kazanılmakta, kazanılan bu davranışlar da örtük program ürünleri olarak kabul edilmektedir (Erden, 1998).

Örtük program Jackson (1968) tarafından sınıf ortamındaki sosyal ilişkilerin, öğrencilerin kişiliklerinin, okula karşı olan tutumlarının, ahlaki ve zekâ gelişimleriyle ilgili olan unsurların ayrıntılı olarak betimlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Literatürde örtük programın farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Örneğin; resmi olmayan öğretim etkinliklerinin yer aldığı program (Elitok-Kesici ve Türkoğlu, 2019); öğrenenlerin eğitim kurumlarının norm ve değerlerine uyum sağlama süreci (Dreeben, 2002); okullarda öğrenenlere etkin olan siyasal-toplumsal görüş, değer ve normların öğretmen ve yöneticiler kanalıyla aktarıldığı gizli mesajlar (Apple, 2012; Bowles ve Gintis 2011; İnal, 1998); resmi program dışında öğrencilere amaçlı/amaçsız olarak aktarılan değer, tutum ve görüşleri içeren program (Eisner, 1994; Jackson, 1968; Tezcan, 2003); amaçlanmadan ortaya çıkan öğrenme ürünleri (Gair, 2003; Gordon, 1984); resmi program dışında gerçekleştirilen bilinçli uygulamalar (Kelly, 1999; Portelli, 1993). Tanımlar değerlendirildiğinde örtük programı; resmi programlarda açıkça belirtilmeyen fakat öğrenme sürecinin bir parçası olan, bilinçli veya farkında olmadan, bazen de istenmeden öğrenenlerin kazandıkları bilgi, beceri, tutum, düşünce, davranış, değer, norm, inançları kapsayan program olarak tanımlayabiliriz. O halde resmi programlarda açıkça belirtilmeyen bu kazanımlar yani örtük program kazanımları öğrenenlere nasıl iletilmektedir? Jerald (2006) yazılı olmayan bu programın bir nevi toplumu oluşturan herkesin yaşamının bir parçası olan söz ve davranışlara dayalı olarak iletildiğini belirtmektedir.

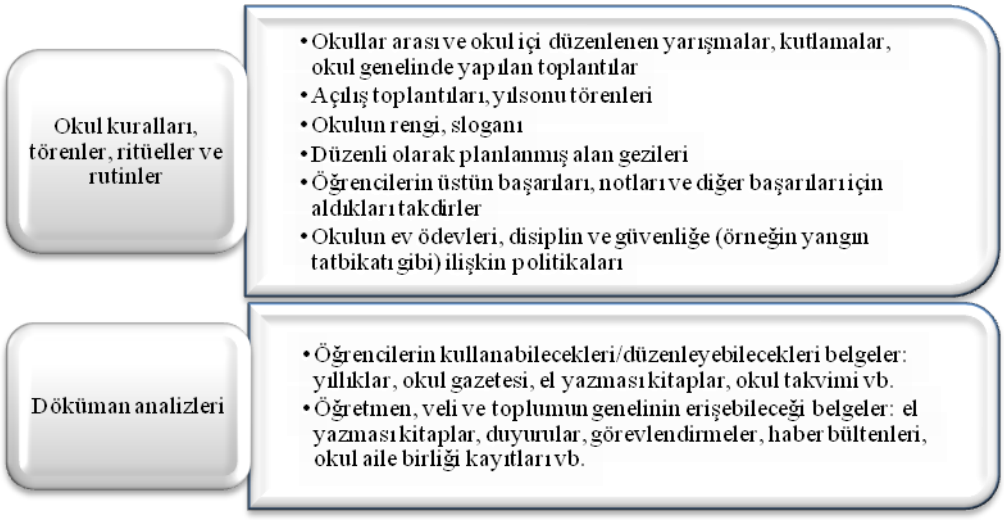
Hangi düzeyde olursa olsun tüm eğitim kurumlarının örtük programı vardır ve bu program eğitim paydaşlarına olumlu veya olumsuz pek çok katkılar sunmaktadır (Yüksel, 2004). Öğretmenler bu programı bilinçli veya bilinçsiz şekilde kullanabilmektedirler. Bilinçli olarak düzenlenen süreçlere okulun kendi fiziksel yapılanması (evden uzak bir yer olması, bir işyerine benzemesi vb.) ve sınıftaki organizasyon (öğretmenin sınıfta sürekli ön tarafta durması, çocukların bir askeri düzen içinde oturması vb.) örnek verilebilir. Bilmeden işe koşulan öğrenme süreçlerine ise öğretmenin çocukların davranışlarını nasıl algıladığı ve bu algılara bağlı olarak çocuklara yönelik farklı beklentiler geliştirmesi örnek olarak verilebilir (Sarı, 2007). Öğretmenlerce kullanılan örtük program uygulamalarını, bu programın kaynağı ve kapsamı etkilemektedir.

Örtük programın tanımı gibi kaynakları ve kapsamı da oldukça geniştir. Örtük programın kaynaklarına ilişkin olarak Cornbleth (1984) öğretmenler, öğrenciler, toplum, bilgi ve farkındalık gibi farklı unsurların olduğunu tespit ederken Horn (2003) bu kaynaklara medyayı da eklemiştir. Yüksel (2004) örtük programın üç temel kaynaktan beslendiğini ve bu kaynakların aynı zamanda örtük programın kapsamını oluşturduğunu belirterek kaynakları ve kapsamı Şekil 1'de belirtilen şekilde sıralamıştır.

Şekil 1: Örtük programın kaynakları ve kapsamı

Örtük programın kaynağının okul kültürü olduğunu belirten Wren (1999), hazırladığı örtük program kontrol listesi ile okul ortamının sembolik yönleri ve programın kapsamı hakkında eğitimcilere bilgi vermeyi amaçlamıştır. Kontrol listesinde yer alan maddeler Şekil 2'de sıralanmıştır.

Şekil 2: Örtük programın kapsamı

Resmi programlar da esneklik, dinamiklik, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluk, öğretmenlerin resmi program algıları gibi özellikler açısından örtük program uygulamalarına kaynaklık edebilmektedir. Özellikle okul öncesi eğitim programı; günlük yaşam deneyimlerinden ve yakın çevre olanaklarından yararlanmaya imkân tanıması, esnek olması, aile katılımına önem vermesi, öğretmenlere gereksinim duyduklarında programda yer almayan kazanım ve/veya göstergeleri eğitim planına ekleyebilme özerkliği tanıması (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013) nedeniyle öğretmenlerin eğitim durumlarını düzenlerken bilinçli bir şekilde örtük program kapsamında çeşitli eğitim etkinlikleri planlayıp uygulamalarına olanak tanımaktadır.

Okul Öncesi Eğitim Programı (MEB, 2013) denenip geliştirilerek ekleriyle (Program Etkinlik Kitabı, Aile Destek Eğitim Rehberi, Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı) birlikte 2013 yılında uygulamaya konulmuştur. Eğitim programı, eğitim durumlarının düzeni açısından 10 etkinlik (Türkçe, sanat, drama, müzik, hareket, oyun, fen, matematik, okuma-yazmaya hazırlık ve alan gezileri) çeşidini kapsamakta, öğretmenlerden öğrenme süreçlerinde bu etkinlikleri dengeli bir şekilde uygulamaları beklenmektedir (Çelik ve Daşcan, 2014). Ancak yapılan bazı çalışmalarda öğretmenlerin; okul ve sınıfın fiziksel özelliklerinin yetersizliği (hareket ve fen etkinlikleri için), bilgi ve ilgi eksikliği (müzik etkinlikleri için), etkinlik alanına gereken önemi vermeme (matematik etkinliği için) gibi çeşitli nedenlerle etkinlik türlerini yeterince veya hiç uygulamadıkları tespit edilmiştir (Alabay, 2017; Can ve Kılıç, 2019; Pekince ve Avcı, 2016; Salı, Akkol ve Oğuz, 2013). Uygulanmayan etkinliklerin yerine öğretmenlerin öğrenme sürecinde hangi etkinlikleri, ne amaçla, nasıl uyguladıkları, örtük programın eğitim durumlarına nasıl yansıtıldığını inceleyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanılmaktadır (Başara-Baydilek ve Türkoğlu, 2016). Genel olarak alan yazında okul öncesinde eğitim etkinliklerinin düzenine ilişkin yapılan çalışmaların; öğretmenlerin resmi programda yer alan etkinlik çeşitlerini uygulama düzeylerini (Çocuk, Yanpar-Yelken, Emsal-Aslantürk ve Güçlü, 2013; Şimşek ve Şimşek, 2020; Tutkun, Aydın-Kılıç, Balcı ve Kök, 2019; Yazlık ve Öngören, 2018; Yıldız ve Tükel, 2018; Yılmaz-Bolat, 2017), etkinlikleri uygulamaya yönelik özyeterlik inançlarını (Çelik ve Tuğluk, 2020; Koç ve Sak,2016), aile katılımını amaçlayan etkinliklere ilişkin görüşlerini (Koyuncu-Şahin, 2018; Kutlu-Abu ve Kaymaz, 2020; Sağlam ve Çalışkan, 2017) belirlemeyi konu aldığı görülmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin/öğretmen adaylarının resmi program dışı eğitim etkinliklerini uygulamalarını, bu uygulamalara ilişkin görüşlerini inceleyen az sayıda çalışma (Başara-Baydilek ve Türkoğlu, 2016; Bozbaş-Çümlek ve Özaslan, 2021) bulunmaktadır. Benzer şekilde Öztürk ve Taşpınar (2021) araştırmalarında yurt içinde ve yurt dışında örtük program üzerine yapılan çalışmaların en az kullanıldığı eğitim seviyesinin okul öncesi olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla okul öncesi öğretmenlerinin öğretme-öğrenme sürecinde örtük programdan yararlanma durumlarını inceleyen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Erken çocukluk yıllarını kapsayan okul öncesi dönem çocukların tüm gelişim alanlarında hızlı ilerleme gösterdikleri, kendilerine sunulan ortamlar ve olanaklarla nasıl bir yetişkin olacaklarının alt yapısının hazırlandığı bir dönemdir (Kılıç, Tunçeli ve Ünsal, 2021). Espinosa (2004) açıkça belirtilmeyen programın küçük çocuklarda yanlış benlik algısı oluşturabilecek bir potansiyele sahip olabileceğini de belirtmektedir. Örtük program resmi program dışında öğrencilerin kazandıklarını kapsadığından, bu programın planlayıcısı ve uygulayıcısı olan öğretmenlerin programa ilişkin uygulamalarında oldukça dikkatli olmaları önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin eğitim etkinliklerinin düzeni açısından örtük program uygulamalarını kullanma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın okul öncesinde örtük program kapsamında literatürde yer alan boşluğu doldurmaya katkı sağlayacağı umulmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular; okul öncesi öğretmenlerinin resmi program ile uyguladıkları program arasındaki farkı gözler önüne sererek aynı zamanda öğretmenlerin resmi programının uygulanabilirliğine, örtük program uygulamalarına neden ihtiyaç duyduklarına ve nasıl uyguladıklarına yönelik alan yazına önemli bilgiler sunacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi öğretmelerinin sınıf içi ve sınıf dışı eğitim etkinliklerini düzenlerken bilinçli bir şekilde örtük programdan nasıl ve ne amaçla yararlandıklarını, bu etkinlikleri nasıl seçtiklerini ve etkinliklerin kaynaklarını belirlemektir. Araştırmanın amacına ulaşmak adına aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır:

1. Öğretmenlerin kazanım, göstergeler ve etkinlikler açısından okul öncesi eğitim programına bağlılık düzeyleri nasıldır ve bağlılıklarını etkileyen faktörler nelerdir?
2. Öğretmenler örtük program kapsamında sınıf içi ve sınıf dışında hangi tür etkinlikleri, ne amaçla ve hangi kaynaklardan yararlanarak planlayıp uygulamaktadırlar?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel bir çalışma olup durum çalışması deseni kullanılarak yürütülmüştür. Bir konunun keşfedilmesine gereksinim duyulduğunda, bireylere öykülerini anlatma fırsatı sağlayan nitel araştırmalardan (Creswell, 2007) durum çalışması, var olan olgu/olaylara yönelik araştırmacıların belirli bir durumu kavramaya, anlamaya, keşfetmeye, yorumlamaya ihtiyaç duyduklarında katılımcı gözlemleri, doküman analizi, derinlemesine görüşme vb. yollarla toplanan verilerin ayrıntılı olarak incelenmesine fırsat sunmaktadır (Glesne, 2015; Merriam,1998; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Creswell (2007) durum çalışmasını, zaman içinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumun çoklu veri toplama araçlarıyla derinlemesine incelendiği, duruma bağlı temaların tanımlandığı araştırma yaklaşımları olarak ifade edilmektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda durum çalışmalarında bireysel olarak beklentiler, davranışlar, duruma karşı verilen tepkiler, yanıtlar araştırılmaktadır (Cozby ve Bates, 2011). Bu araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim etkinliklerinin düzeninde resmi program dışı uygulamaların (örtük programdan yararlanılma düzeyi, örtük program kapsamında yürütülen etkinlikler, bu etkinliklerin tercih nedenleri ve etkinlik seçiminde kullanılan kaynakların neler olduğu) analiz edilerek incelenmesi için durum okul öncesi eğitim programı ve programın öğretme-öğrenme süreci olarak belirlenmiş, araştırmanın yürütüldüğü okullar ise analiz birimi olarak kabul edilmiştir. Araştırmada bu temel amaca uygun olarak bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Bu desende her bir durum kendi içine bütüncül olarak ele alınır ve daha sonra karşılaştırılır (Yin, 2003). Çalışmada okul öncesinde eğitim etkinliklerinin düzeninde örtük programın etkisi, aynı eğitim programının farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki okullarda nasıl uygulandığının incelenmesiyle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu ölçüt örnekleme deseni kullanılarak seçilen üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeylerdeki (SED) anaokullarında ve anasınıflarında görev yapan 42 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Okulların seçiminde; Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan uzmanların görüşleri, okulların bulunduğu bölgenin

coğrafi özellikleri, öğrenci ve veli profilleri dikkate alınmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Katılımcı öğretmenlerin demografik bilgileri

		Alt SED Okullar	Orta SED Okullar	Üst SED Okullar
Öğretmen sayısı	Kadın	8	10	5
	Erkek	5	7	7
Kıdem	0-5 yıl	9	2	
	6-10 yıl	2	5	
	11-15 yıl		6	3
	16 yıl ve üzeri	2	4	9
Mezuniyet	Lisans	12	15	11
	Yüksek lisans	1	2	1

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ve doküman analizi tekniği kullanılarak toplanmıştır. Görüşme formunun oluşturulması sürecine literatür taraması yapılarak başlanmış, okullarda örtük program uygulamalarını konu alan çeşitli araştırmalar (Akbulut, 2011; Fidan, 2013; Yangın ve Dindar, 2010; Yıldırım, 2013…) incelenmiş, 4 okul öncesi öğretmeniyle konu hakkında görüşülmüş ve 10 adet görüşme sorusu hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular, araştırmanın çalışma grubu dışında kalan 2 okul öncesi öğretmeni, 1 eğitim bilimleri ve 1 okul öncesi eğitimi alan uzmanının görüşüne sunularak kapsam geçerliği ve anlaşılırlığın tespiti yapılmıştır. Alınan dönüt ve düzletmelerle 5 soruluk görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular şöyledir:

1. Kazanım, göstergeler ve etkinlikler açısından okul öncesi eğitim programına bağlılık düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?
2. Programa bağlılık düzeyinizi etkileyen faktörler nelerdir?
3. Örtük program kapsamında sınıf içi ve dışında hangi tür etkinlikler planlayıp uygulamaktasınız?
4. Örtük program kapsamındaki etkinlikleri ne amaçla planlayıp uygulamaktasınız?
5. Örtük program kapsamında planlayıp uyguladığınız bu etkinliklerin kaynakları nelerdir?

Öğretmenlerle görüşmeler 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz döneminin sonlanmasının ardından gönüllülük esasına dayalı olarak yüzyüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcı öğretmenlerin kendilerini rahat hissedecekleri, ses kayıtlarının alınabilineceği bir ortamda, verilen randevu saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular her bir katılımcıya formda yazıldığı şekli ile ve aynı anlamı çağrıştıracak ses tonuyla sorulmaya özen gösterilmiş, ses kaydı ve not alma teknikleri bir arada kullanılarak verilen yanıtlar aynı zamanda kâğıda da aktarılmıştır. Görüşmeler her bir öğretmen için ortalamada 20 dakikada tek seferde tamamlanmıştır. Ardından kayıtlar çözümlenmiş, toplam 51 sayfalık veri seti elde edilmiştir. Verilerin güvenirliğini

sağlamak için kayıtlar ve kaydın dökümü daha önce nitel araştırmalar yürüten bir uzman tarafından incelenerek araştırmacının oluşturduğu dökümle ile kıyaslanmıştır.

Doküman analiziyle katılımcı öğretmenler tarafından 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz dönemi için hazırlanan günlük eğitim akışları ve aylık eğitim planları incelenmiştir. Planlardaki kazanım ve göstergeler okul öncesi eğitim programıyla, günlük eğitim akışlarında yer verilen etkinlikler ise Okul Öncesi Etkinlik Kitabı, Aile Destek Eğitim Rehberi ve Okul Öncesi Eğitimi Rehberlik Programı ile karşılaştırılmıştır. Bu incelemede öğretmenlerin aylık eğitim planlarında yer verdikleri kazanım ve göstergelerin okul öncesi eğitim programıyla tutarlılığı, ek kazanım ve göstergelerin planlara dâhil edilip edilmediği incelenmiştir. Etkinliklerin incelenmesi ise günlük eğitim akışlarına yansıtılan etkinliklerin türünün (Türkçe, sanat, drama, müzik, hareket, oyun, fen, matematik, okuma-yazmaya hazırlık ve alan gezileri), kaynağının (program eklerinden alınıp alınmadığı), etkinliklerde uyarlama yapılıp yapılmadığının, (varsa) uyarlamanın amacının eğitim akışına yansıtılıp yansıtılmadığının incelenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Veriler toplanmadan önce araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli etik kurul izinleri Kars Valiliği ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (Sayı: E-91782061-605.01-40534630) ve Kafkas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Sayı:25) alınmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşme formuyla toplanan veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde araştırma soruları veri analizi için bir çerçeve olarak ele alınmış, belirlenen bu çerçevelere göre veriler araştırmacı tarafından oluşturulan temalar altında düzenlenmiştir. Katılımcı görüşme formları, ilgili öğretmenin form numarası (1,2,3…), öğretmeni ifade eden (Ö) harfi ve öğretmenin görev yaptığı okulun sosyo-ekonomik düzeyi (alt SED, orta SED ve üst SED) ile birleştirilerek örneğin Ö12 (Orta SED) şeklinde kodlanmıştır. Doküman analizi tekniği ile öğretmenlerin günlük eğitim akışları ve aylık eğitim planlarında yer verdikleri; kazanımlar ve göstergeler, kazanımların sırası, seçilen etkinliklerin resmi programda yer alıp almadıkları, (varsa) uyarlamaların yeri ve nasıl yapıldığı incelenmiştir. Resmi programın ölçme-değerlendirme öğesine öğretmenlerin bağlılıkları ve program uyarlamaları araştırmanın çalışma alanı dışında tutulmuştur. Bu durumun nedeni okul öncesi öğretim programında bu öğeye yönelik uygulama örneklerinin yer almaması, programın bu öğeler kapsamındaki uygulamaların tamamen öğretmenin sorumluluğuna bırakılmasıdır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Veri analizinin geçerliğini sağlamak için; veri toplama araçları ve çalışma grubunu oluşturan öğretmenler araştırma sonuçlarının genellenmesine imkân tanıyacak ölçüde çeşitlendirilmiş, öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiş, bulguların kendi içerisindeki anlamlılığı ve tutarlılığı araştırmada sonucunda anlamlı bir bütüne ulaşılıp ulaşılmadığı açısından değerlendirilmiştir. Veri analizinin güvenirliği için veri toplama ve analiz yöntemleriyle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmış, katılımcı teyidi yöntemi kullanılmıştır. Yapılan görüşmelerin sonunda katılımcıların her bir soruya

verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından özetlenerek katılımcılara tekrar sunulmuş ve doğruluğu teyit edilmiştir.

Bulgular

Tablo 2'de araştırmanın "Öğretmenlerin kazanım, göstergeler ve etkinlikler açısından okul öncesi eğitim programına bağlılık düzeyleri nasıldır ve bağlılıklarını etkileyen faktörler nelerdir?" alt sorusuna yönelik analiz sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 2.
Öğretmenlerin resmi programa bağlılık düzeyleri ve bağlılıklarını etkileyen faktörler

Okullar	Resmi programa bağlılık düzeyi	f	Bağlılık düzeyini etkileyen faktörler	f
Alt SED okulları	Resmi programa bağlı	13	Asgari bölgesel şartlar	13
			Ekonomiklik ilkesi	13
			İşlevsellik ilkesi	8
			MEB'den okullara gönderilmesi	2
Orta SED okulları	Resmi programa kısmen bağlı	5	Esneklik ilkesi	5
	Resmi programa bağlı	12	Çocuk merkezli olması	13
			MEB'den okullara gönderilmesi	5
			Ekonomiklik ilkesi	3
Üst SED Okulları	Resmi programa kısmen bağlı	10	Uygulanabilirlik ilkesi	8
			Çocuk merkezli olması	5
			MEB'den okullara gönderilmesi	3
			Esneklik ilkesi	2
	Resmi programa bağlı	2		

Tablo 2'ye göre katılımcı alt SED okulu öğretmenlerinin tamamı (f=13), üst SED okulu öğretmenlerinin ise sadece 2'si kazanım, göstergeler ve etkinlikler açısından okul öncesi eğitim programına bağlı olduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin programa bağlılıklarını etkileyen faktörler okul türlerine göre değişkenlik göstermektedir.

Alt SED okulu öğretmenleri programa bağlılık düzeylerini etkileyen faktörleri; okul öncesi eğitim programının temel özellikleriyle ve program eklerinde yer alan etkinliklerin uygulanabilirliğiyle ilişkilendirmişlerdir. Öğretmenlerin 13'ü program kazanım ve göstergelerinin, etkinliklerinin bölgesel özellikler ve okulların/bölgelerin ekonomik alt yapılarının dikkate alınarak tasarlanmış olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda örneğin Ö7: "*Program ve ekleri her bölgede uygulanabilir, etkinlikler cüzi miktarda malzemeyle yapılıyor…"*şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Öğretmenlerden 8'i de kazanımlara ulaşmak için seçtikleri konuların, uyguladıkları etkinliklerin yaşamla bütünleşik ve yakın çevre olanaklarının kullanımına imkân sağladığını, bu durumun programa bağlılıklarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Katılıcılardan Ö4: *"…alan gezilerinde yakın çevre imkânlarından yararlanıyoruz, sanatçının atölyesine götürmüyoruz da köylünün üretim yaptığı bahçeye, sağlık ocağına, markete götürüyoruz. Estetik algı oluştururken mesela odasını, evini, sınıftaki dolabını estetik biçimde düzenlemesini istiyoruz. Programın bu tür uygulamalara imkân tanıması, uygulanabilirliğini dolayısıyla programa bağlılığımı arttırıyor."* diyerek programın işlevsellik özelliğinin programa bağlılığı etkilediğini ifade etmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde orta SED okulu öğretmenlerinden okul öncesi eğitim programına bağlı olduğunu ifade edenler (f=12) bu duruma programın çocuk merkezli ve

ekonomiklik ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış olmasını gerekçe göstermişlerdir. Örneğin Ö18: *"Programa bağlı olduğumu söyleyebilirim. Çünkü çocuk merkezli hazırlanmış, etkinlikleri incelediğimize balon, kâğıt, makas, karton gibi küçük ücretler ödenerek temin edilebilecek malzemeler var."* şeklindeki ifadesiyle programa bağlılığını gerekçelendirerek açıklamıştır. Bu doğrultuda görüş açıklayan öğretmenler programın kazanımlarının, göstergelerinin çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğunu, onların çok yönlü gelişimini desteklediğini, etkinliklerin kazanımlara ulaşmayı kolaylaştırdığını ve uygulanabilir nitelikte olduğunu ifade etmişlerdir. Programa kısmen bağlı olduğunu ifade eden öğretmenler ise (f=5) bu duruma gerekçe olarak programın esneklik özelliğini göstermişlerdir. Öğretmenler programın bireyselleştirme anlayışına uygun olarak tasarlandığı için öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına, sınıf iklimine, bölgesel özelliklere göre anlık değişimler yapılması gereken durumlarda programa istedikleri şekilde yön verebildiklerini belirtmişlerdir. Ö24: *"Programa kısmen bağlıyım çünkü bazen süreçte değişiklik yapmam gereken durumlar oluyor. Mesela çocuklarda teknoloji bağımlılığı çok fazla. Aileler bu durumdan bizi haberdar edince o günkü bazen bir haftalık etkinliklerimi, kazanımlarımı bağımlılıkla mücadeleye ayırıyorum…"*şeklinde düşüncesini açıklayarak programa -sahip olduğu esneklik özelliği nedeniyle- bağlılığının kısmen düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu görüşe sahip öğretmenler programın temel amacının öğrenenlerin kazanım ve göstergelere ulaşmalarını sağlamak olduğunu, kazanım ve göstergeleri kazandırmak açısından resmi programa bağlı olduklarını ancak program eklerine bağlı olmadıklarını, öğretme-öğrenme sürecini kendileri tasarlayıp, uygulayıp, değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda Ö21'in görüşleri şöyledir: *"…önemli olan kazanımlar ve göstergeler. Günlük eğitim akışına kazanım ve göstergelerimi yazıyorum, geri kalan süreci tamamen kendim planlıyorum…"*

Tablo 2'ye göre üst SED okullarında görev yapan öğretmenlerin çoğunluğu (f=10) resmi programa bağlı olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler genel olarak programın kazanım ve göstergelerine bağlı olduklarını ancak uygulama sürecinde bu kazanım ve göstergelerin aylara dağılımı, günlük eğitim akışında etkinlik alanlarının belirlenmesi, etkinlik seçimi, uygulanması, etkinliklerin özel gereksinimli veya risk altındaki öğrencilere uyarlanması, öğrencilerin ve günlük eğitim akışının değerlendirilmesi konusunda şubeler arasında farklılaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda görüş açıklayan Ö35: "*Programa bağlıyım açıkçası, uyarlama yapmıyorum, ama günlük eğitim akışı okuldaki herkesin farklı oluyor. Herkes öğrencisine göre etkinlik seçip uyguluyor, alan gezilerinde bile farklılaşıyoruz, Ben çocuk kütüphanesine görürdüm mesela, şubem hayvanat bahçesine. …program öğretmene hareket özgürlüğü tanıyor…"* şeklinde görüşünü belirtmiştir. Öğretmenler programa bağlılıklarının ve uygulamada şubeler arasında oluşan farklılaşmanın nedenini programın; okulun altyapısı, öğrencilerin gelişimsel özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olması dolayısıyla uygulanabilir nitelikte olması, öğrenciyi merkeze alması ve esnek yapısı nedeniyle öğretmen özerkliğine imkân tanıması olarak gerekçelendirmişlerdir. Örneğin Ö40: *"…etkinliklerde farklılıklar var, etkinlik kitabından yararlanmıyorum ama kazanım ve göstergelere çok sağdığım açıkçası. Çünkü kazanım ve göstergeler gerçekten çok iyi hazırlanmış, ilave bir şey eklemeye gerek yok veya çalışmıyor diyeceğim kazanım yok, tam çocuk merkezli bir program ve öğretmene pek çok açıdan kolaylık sağlıyor."* diyerek belirttiği görüşüyle okul öncesi eğitim programının öğretmen ve öğrenci açısından uygulanabilir nitelikte olduğuna vurgu yapmış ve bu durumun programa bağlılığını etkilediğini ifade etmiştir.

Araştırmanın bu alt boyutunda dikkati çeken önemli bulgu, farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki okullarda görev yapan katılımcı bazı öğretmenlerin programa bağlılıklarını etkileyen faktörlerden birinin programın MEB tarafından hazırlanıp uygulanmak üzere okullara gönderilmiş olmasını ifade etmeleridir. Kıdem dereceleri 16 yıl ve üzeri olan bu öğretmenler resmi programların yazıldığı şekliyle uygulanmasının yasal zorunluluk olduğunu belirtmişlerdir. Ö30 (orta SED): *"…yıllardır bu programlara bağlı olarak ders yürütürüm, çünkü yasal olan da bu"* şeklindeki görüşüyle resmi programı yazıldığı şekliyle uygulamak zorunda olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenler; materyal yetersizliği, aile katılımlarının yeterli düzeyde sağlanamaması, alan gezilerinin velilerden ve okul yönetiminden kaynaklı çeşitli nedenlerle yapılamaması gibi gerekçelerle programın sadece eğitim durumları öğesinde etkinliklerin seçimi ve uygulanması sürecinde küçük uyarlamalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden Ö41 (üst SED): *"Programa mecburi herkes uygulayacak. Bazen etkinliklerde küçük çaplı değişiklikler oluyor. O durumda bile etkinlik kitabından farklı etkinlikler seçip uyguluyorum…"* şeklinde programa bağlılığını belirtmiştir.

Araştırmanın bu alt boyutu için yapılan doküman analizi sonuçları, katılımcı tüm öğretmenlerin okul öncesi eğitim programının kazanım ve göstergelerine tamamen bağlı olduklarını göstermiştir. Öğretmenlerin aylık eğitim planları incelendiğinde tüm kazanım ve göstergeleri okul öncesi eğitim programından seçtikleri, ek kazanım veya göstergeler belirleyip planlarına yansıtmadıkları tespit edilmiştir. Günlük eğitim akışları incelendiğinde ise programa bağlı olduğunu ifade eden öğretmenlerin öğretme-öğrenme sürecinde uyguladıkları etkinlikleri program eklerinden seçtikleri, programa kısmen bağlı olduğunu ifade eden öğretmenlerin ise bazı etkinliklerin seçiminde farklı kaynaklardan yararlandıkları belirlenmiştir. Alt SED okullarında görev yapan kıdem derecesi 16 yıl ve üzeri olan 2 öğretmenin günlük eğitim akışlarında alan gezilerine, sınıf içi aile katılım etkinliklerine ve fen etkinliklerine yer vermedikleri, bu etkinlik çeşitlerini sıklıkla oyun etkinlikleriyle değiştirdikleri, tüm etkinlikleri Okul Öncesi Program Etkinlik Kitabı'ndan seçtikleri tespit edilmiştir. Orta SED okullarında görev yapan öğretmenlerin günlük eğitim akışları incelendiğinde, etkinliklerin seçiminde program eklerini çoğunlukla tercih etmedikleri, kıdem derecesi 16 yıl ve üzeri olan 3 öğretmenin okuma- yazmaya hazırlık ve fen etkinliklerine eğitim akışlarında hiç yer vermedikleri, oyun, hareket ve Türkçe etkinliklerine ağırlıklı olarak yer verdikleri tespit edilmiştir. Üst SED okullarında görev yapan öğretmenlerin ise günlük eğitim akışlarının etkinlik seçimi, uygulanması, değerlendirilmesi açısından farklılaştığı, öğretmenlerin etkinlik seçiminde program eklerinden yararlanmadıkları, ancak resmi programda belirtilen 10 etkinlik çeşidine uygun etkinlikler seçtikleri tespit edilmiştir. Sonuçlar bütün olarak değerlendirildiğinde programa kısmen veya tamamen bağlı olduğunu ifade eden öğretmenlerin aylık eğitim planlarının çeşitlilik göstermediği, günlük eğitim akışlarının etkinliklerin çeşidi, seçimi ve öğrenci değerlendirmeleri açısından farklılaştığı söylenebilir.

Tablo 3'de araştırmanın "Öğretmenler örtük program kapsamında sınıf içi ve sınıf dışında hangi tür etkinlikleri, ne amaçla ve hangi kaynaklardan yararlanarak planlayıp uygulamaktadırlar?" alt sorusu doğrultusunda toplanan verilerin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.

Öğretmenlerin uyguladıkları örtük program etkinlikleri, etkinliklerin amacı ve kaynağı

	Etkinlik türleri	f	Etkinlikler	f	Etkinliklerin ortak amaçları	f	Etkinliklerin kaynağı	f
Alt SED okulları	Kültürel	11	Anneler günü	11	Çok yönlü gelişim sağlama	13	İnternet siteleri	10
			Cuma günü	8			Sosyal medya	9
	Sosyal	11	Karne günü partisi	11	Ailelerin beklentilerini karşılama	9		
			1 yaş büyüdüm partisi	10				
			Yılsonu sergisi	5	Eğlenme	3		
			Piknik	4				
			Okulda 100. gün kutlaması	1				
Orta SED okulları	Sosyal	17	Karne günü partisi	17	Çok yönlü gelişim sağlama	17	İnternet siteleri	14
			Mezuniyet partisi	13			Sosyal medya	8
			1 yaş büyüdüm partisi	13	Ailelerin beklentilerini karşılama	15	Meslektaş işbirliği	5
			Yılsonu sergisi	7				
			Yılbaşı partisi	6	Kendini ifade becerisi kazandırma	9		
	Kültürel	15	Anneler günü	15				
			23 Nisan	10	Yönetim baskısı	8		
			Babalar günü	4	Uygun rol modellerin benimsenmesini sağlama	1		
	Sanatsal	9	Sinema günleri	9				
			Tiyatro günleri	2				
	Farkındalık	2	Sağlıklı beslenme	1				
			Bağımlılıkla mücadele	1				
Üst SED okulları	Kültürel	10	Anneler günü	10	Çok yönlü gelişim sağlama	9	İnternet siteleri	12
			23 Nisan	7			Sosyal medya	11
			Kafkas dansları gösterisi	3	Başarılı öğretmen imajı	8	Andorid uygulamalar	9
					Okulun tanıtımı	6		
			Cuma günü	2	Topluluk karşısında konuşma becerisi kazandırma	4	Okul öncesi eğitim setleri	5
	Sosyal	10	Karne günü partisi	10				
			1 yaş büyüdüm partisi	10	Sorumluluk bilinci kazandırma	3		
			Mezuniyet partisi	10				
			Okulda 100. gün kutlamaları	8	Kendini ifade edebilme becerisi kazandırma	3		
			Bahar şenlikleri	5				
			Moda günleri	3				
	Sanatsal	5	Sinema günleri	5				
			Tiyatro günleri	4				
	Bilimsel	3	Fen deneyleri	3				

Tablo 3, katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun eğitim etkinliklerini düzenlerken örtük program kapsamında kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlediklerini, sıklıkla düzenlenen kültürel etkinliğin anneler günü (f=36) sosyal etkinliklerin ise karne günü partisi (f=38) ve 1 yaş büyüdüm partisi (f=33) etkinlikleri olduğunu göstermektedir. Tabloya göre öğretmenlerin en az düzenledikleri etkinlikler ise farkındalık etkinlikleri (f=2) ve bilimsel etkinlikler (f=3)'dir.

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin kültürel etkinlikler kapsamında; anneler günü, babalar günü, 23 Nisan, cuma günü ve Kafkas dansları gösterisi etkinliklerini örtük program kapsamında uyguladıkları etkinlikler olarak örneklendirdikleri görülmektedir. Bu kapsamda Ö22 (Orta SED): *"…anneler gününü kültürel, 23 Nisan'ı kültürel, yılsonu sergisini sosyal etkinlikler kapsamında sayabilirim. …kültürel ve sosyal etkinliklerimiz genellikle*

sınıf dışı, ailelere gösteri yaptığımız törensel etkinlikler. Mesela 23 Nisan. Aslında resmi programda elbette 23 Nisan etkinlikleri var. Ama biz okul olarak bunu daha çok sınıf dışında kutladığımız, özgün etkinlikler yaptığımız için örtük program kapsamında ifade edebilirim sanırım…" şeklinde görüşünü açıklayarak hangi etkinlikleri örtük program kapsamında değerlendirdiğini ve etkinlikler türlerini ifade etmiştir. Tabloya göre orta ve üst SED okulu öğretmenleri örtük program kapsamında sanatsal etkinliklere de yer verdiklerini bu etkinliklerin çoğunlukla tiyatro veya sinema günleri etkinlikleri olduğunu belirtmişlerdir. Orta SED okullarında görev yapan katılımcı 2 öğretmen sınıf içinde sağlılık beslenme ve bağımlılıkla mücadele konulu farkındalık etkinlikleri yürüttüklerini belirtmişlerdir. Ö24 *(Orta SED): " … Sınıf içinde bireysel olarak yaptığım farkındalık etkinliklerim var, teknoloji bağımlılığıyla mücadele gibi."* şeklindeki görüşüyle yukarıda söz edildiği üzere örtük program kapsamında farkındalık etkinlikleri yürüttüğünü özellikle vurgulamıştır. Üst SED okullarında görev yapan 3 öğretmen ise sınıf içinde çeşitli bilimsel etkinlikler yürüttüklerini belirtmişlerdir. Ö35: *"…bilimsel olarak fen deneyleri yapıyorum, katı, sıvı, gaz kavramlarını algılamalarını sağlayacak, maddenin ağırlığını kavramalarını sağlayacak küçük deneyler bunlar…"* şeklindeki görüşüyle örtük program kapsamında fen etkinlikleri uyguladığını belirtmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde katılımcı öğretmenlerin tamamının uyguladıkları örtük program etkinliklerin ana amacının öğrenenlerin çok yönlü gelişimi sağlamak olduğunu, etkinliklerin kaynaklarının da çoğunlukla internet siteleri ve sosyal medya olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Alt SED okullarında görev yapan 9 öğretmen yürüttükleri bu etkinliklerin amaçlarından birinin de aileleri memnun etmek, onların taleplerini karşılamak olduğunu ifade etmişlerdir. Ö10: *"…ailelerin örtük olarak beklentileri var. Aileler çocuklarını sahnede bir şey yaparken görmek istiyor, onlara göre bu bir başarı örneği…"* şeklindeki görüşüyle örtük program etkinliklerinin uygulanmasında ailelerin beklentilerinin de önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır. Orta SED okullarında görev yapan 8 öğretmen ise okul yönetiminin örtük program etkinliklerini yürütme konusunda üzerlerinde bir baskı unsuru olduğunu, özellikle tören şeklinde yapılan kültürel ve sosyal etkinliklerin hazırlanması konusunda okul müdürlerinin ısrarcı tutumları olduğunu, müdürlerin kendilerini çalışma saatlerinin azlığı ve iş yükü kolaylığı açısından eleştirdiklerini, bu etkinlikleri düzenleyerek -müdürlerin bakış açısıyla- iş yüklerini arttırıldığını, öğretmenler arasındaki eşitsizliğin giderildiğini ifade etmişlerdir. Ö19: *"… müdür bey de okul öncesinde bir etkinlik yapılsın, öğretmenler çalışsın istiyor. Bu etkinlikler öğretmenler arasındaki iş yükü adaletsizliği ortadan kaldırıyormuş…"* diyerek okul yönetiminin okul öncesi öğretmenlerin iş yükü algılarına yönelik görüşlerinin örtük program etkinliklerini yürütmelerine bir gerekçe olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenler ifade edilen etkinlikleri yürütmek için internet, sosyal medya ve meslektaşlarıyla yaptıkları fikir alış verişlerini kaynak olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

Üst SED okullarında görev yapan öğretmenler internet siteleri, sosyal medya, çeşitli android uygulamalar ve okul öncesi eğitim setlerinden yararlanarak yürüttükleri örtük program etkinliklerinin amaçlarını diğer okul türlerinden farklı olarak; başarılı öğretmen imajı oluşturma, topluluk önünde konuşma becerisi kazandırma, sorumluluk bilinci oluşturma ve okulun tanıtımı olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 8'i okul öncesi eğitimin temel amaçlarından birinin öğrenenleri ilkokula hazırlamak olduğunu, çocukların ilkokul başladıklarında temel konularda hazırbulunuşluk düzeylerinin olması

gerektiğini, aksi takdirde meslektaşları tarafından eleştirileceklerini düşünerek bu amaçla resmi program dışında etkinlik yürütmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda (Ö39): *"Çocuklar ilkokula boş gitsin istemiyorum, çünkü ilkokulda çocukların okul öncesi eğitim alıp almadıkları daha da önemlisi bu eğitimi kimden aldıkları araştırılıyor. Özellikle bilimsel etkinlikleri yürütmemin temel amacı bu…"* diyerek örtük program kapsamında yürüttüğü bilimsel etkinlikleri gerekçelendirmiştir. Katılımcı 3 öğretmen etkinliklerin öğrencilerin belirli bir topluluk karşısında konuşma ve verilen görevi yerine getirme sorumluluğu kazandırmayı amaçladığını, aynı zamanda bu etkinliklerin okulun çevrede tanınırlığını arttırdığını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda Ö31: *"…gösteri şeklinde yaptığımız etkinliklerle hem çocuğun farklı yönlerden gelişimini amaçlıyoruz, sorumluluk almasını sağlıyoruz aynı zamanda okulun reklamı da oluyor, popülarite artıyor, küçük bir şehirde bu çok önemli…"* diyerek etkinliklerin uygulama amaçlarını gerekçelendirmişlerdir. Benzer şekilde Ö38: *"Andorid uygulamalarını takip ediyorum, oradan etkinlikleri nasıl farklılaştıracağıma dair fikirler alıyorum. Okul da 100. gün kutlamaları gibi farklı sosyal etkinlikler okula da fayda sağlıyor, okulun imajını arttırıyor…"* diye görüş açıklayarak örtük program etkinliklerini okul imajının arttırılması amacıyla da uygulandığını ifade etmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Öğretmenlerin kazanım, göstergeler ve etkinlikler açısından okul öncesi eğitim programına bağlılık düzeyleri ve bağlılıkların nedenlerine ilişkin bulgulara yönelik sonuç ve tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan katılımcı öğretmenlerin tamamının, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerin ise çoğunluğunun resmi programa bağlı oldukları tespit edilmiştir. Genel olarak öğretmenler programa bağlılıklarını etkileyen ana faktörün okul öncesi eğitim programının özellikleriyle ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler programı; ülkenin farklı bölgelerinde uygulanabilecek nitelikte olması, esnek, çocuk merkezli, işlevsel ve ekonomik olması, okulların mevcut alt yapılarına, program paydaşlarının durumuna uygunluğu nedeniyle uygulanabilir olması açılarından olumlu yönde eleştirmişler ve özellikle kazanım, göstergeler açısından programdan çıkarılacak veya programa eklenecek herhangi bir ifadenin olmadığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Köksal, Balaban-Dağal ve Duman (2016) çalışmalarında, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun okul öncesi eğitim programına ait olumlu görüş belirttiklerini, programda yer alan kazanım ve göstergeler dışında ek kazanım ve göstergelere ihtiyaç duymadıklarını ifade ettiklerini tespit etmişlerdir. Yerliyurt ve Ersoy (2021) ise çalışmalarında okul öncesi eğitim programı ile ilgili yapılan pek çok araştırmada programın çocuk merkezli, esnek, farklı bölgesel şartlarda uygulanabilen, günlük yaşam ve yakın çevreyle ilişkili olduğunu bulgularına ulaşıldığını belirtmişlerdir. Araştırmanın bu alt boyutundan elde edilen sonuçlar aynı zamanda mikro düzeyde bir program değerlendirme çalışmasının sonucu olarak da düşünülebilir. Şöyle ki katılımcı öğretmenlerin programın geneline ve önemli öğelerinden olan kazanım ve göstergelere yönelik belirttikleri olumlu görüşler, programın uygulamada işlerlik kazanabildiğini ifade etmektedir. Neticede programlar her ne kadar uzman ekipler tarafından hazırlanıyor olsa da öğretmenlerin uygulamadaki aksaklıklara yönelik geri bildirimleri sayesinde bir süreklilik kazanmaktadırlar. Oliva'nın (2009) belirttiği gibi eğitim

programının uygulamada işleyip işlemediği, mevcut programın işlerliğinin önemli kanıtıdır.

Araştırmada kıdem derecesi 16 yıl ve üzeri olan öğretmenlerden bazıları programa bağlılıklarını etkileyen temel faktörün programın MEB tarafından hazırlanıp uygulanmak üzere okullara gönderilmesi olarak ifade etmişlerdir. Dolayısıyla programı yazıldığı şekli ile uygulamanın yasal bir zorunluluk olduğunu, bu nedenle program kazanım ve göstergelerinde değişikliğe gitmediklerini ancak zorunlu bazı nedenlerle (materyal yetersizliği, aile katılımlarının yeterli düzeyde sağlanamaması, alan gezilerinin velilerden ve okul yönetiminden kaynaklı çeşitli nedenlerle yapılamaması vb) programda belirtilen 10 etkinlik çeşidinin bir kısmını uygulayamadıklarını ifade etmişlerdir. Yurdakul (2015) çalışmasında Türkiye'de programlara ilişkin "öğretmenlere gönderilen resmi yazılı belge" algısının var olduğunu, bu algının öğretmenleri mekanize ettiğini, öğretmenlerin programda yazılan konuların uygulanıp uygulanmadığı konusunda kendilerine hesap sorulacağı endişesi taşıdıklarını, dolayısıyla MEB'in kurallarına uymakla yükümlü olduklarını düşündükleri bulgusuna ulaşmıştır. Doll (1970), program geliştirme çalışmalarında, bir merkezden geliştirilen programların tüm ülkede öğretmenler tarafından yazıldığı gibi kullanılmasının önemli bir sorun olduğunu, bu programların ne kadar nitelikli hazırlanırsa hazırlansın, öğretmenlerin sahip oldukları bilgi, beceri, tutum ve davranışlarıyla sınıflarında, öğrencileri için en kaliteli öğrenme yaşantılarını eğitim programlarından daha iyi belirleyebildiklerini ifade etmektedir. Ülkemizde eğitim programları, merkezden yani MEB'e bağlı ilgili genel müdürlükler tarafından hazırlanmakta, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] tarafından onaylanmaktadır (652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname[KHK]). MEB okul öncesi eğitim programında (2013), programın esnek olduğunu ve öğretmenler tarafından kazanım ve göstergeler dâhil olmak üzere, uyarlamalar yapılabileceğini belirtmesine rağmen bu durum öğretmenler tarafından gözden kaçırılmıştır. TTKB (2020) yayınladığı raporda bazı öğretmenlerin ilk ve orta öğretim kademesinde pek çok programı; kazanım ve içerik açısından esnek olmadığı gerekçesi ile eleştirdikleri, ancak eleştirilen programlar incelendiğinde kazanım ve içerik dâhil programın diğer öğelerinde de öğretmenlere özerklik sağladığının açıkça ifade edildiği halde bu durumun öğretmenler tarafından gözden kaçırıldığı ifade edilmiştir. Bu sonuç sadece bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 10 öğretmen tarafından değil, ülkemizde pek çok öğretmen tarafından esasen programların yeteri kadar incelenmediği açıkça göstermektedir. Çırak-Kurt (2017) ve Fırat-Durdukoca'nın (2019) çalışmalarında ülkemizde öğretmenlerin kendilerine rehberlik eden öğretim programlarını yeterince incelemediklerini gösteren bulgulara ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda, katılımcı öğretmenlerin tamamının aylık eğitim planlarının kazanım ve göstergeler açısından okul öncesi eğitim programıyla tutarlılık gösterdiği, günlük eğitim akışlarının ise etkinliklerin kaynakları ve çeşidi açısından farklılaştığı tespit edilmiştir. Alt SED okullarında görev yapan öğretmenlerin tamamının, orta SED okullarında görev yapan öğretmenlerin ise çoğunluğu, günlük eğitim akışlarında yer verdikleri etkinlikleri, program eklerinden seçtikleri belirlenmiştir. Üst SED okullarında görev yapan öğretmenlerin ise etkinliklerini farklı kaynaklardan seçtikleri tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından hazırlanan eğitim planlarının/akışlarının etkinlik seçimi açısından farklılaşması olağandır. Resmi programda etkinliklerin veya konuların bir amaç değil araç olduğu, öğretmenlerin asıl amaçlarının konu ve etkinlikler yardımıyla

kazanım ve göstergeleri gerçekleştirmek olduğu belirtilmiştir (MEB; 2013). Ayrıca öğretmenlerin etkinlikleri nereden, hangi amaçla, nasıl seçeceklerine yönelik programda herhangi bir ifadeye ver verilmemiştir. Araştırmanın bu alt boyutunda dikkati çeken sonuç, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeylerde okullarda görev yapan kıdem derecesi 16 yıl ve üzeri olan bazı öğretmenlerin okul öncesi eğitim programında belirtilen 10 etkinlik türüne uygun etkinlikler planlayıp uygulamadıkları, çeşitli nedenlerle bazı etkinlik türlerine bir akademik dönem boyunca yer vermedikleridir. Alan gezileri ve fen etkinlikleri sıklıkla uygulanmayan etkinlikler olarak tespit edilmiştir. Literatürde alan gezilerinin ve fen etkinliklerin okul öncesinde sıklıkla kullanılan etkinlikler olmadığını gösteren araştırma bulgularına rastlanmaktadır (Erata, 2018; Günay-Bilaloğlu, Aslan ve Aktaş-Arnas, 2008; Kızıltaş ve Sak, 2016). Bu etkinliklerin öğretmenler tarafından uygulanmamasının çeşitli nedenleri olabilir. Örneğin; alan gezileri için yasal prosedürlerden, okul yönetiminden, ailelerden kaynaklı sorunlar, güvenlik ve ulaşım sorunları, maddi sorunlar, bölgesel ve iklimsel sorunlar; fen etkinlikleri için öğretmenlerin bilgi ve tecrübelerinin yetersizliği, fene yönelik özyeterlik algılarının ve tutumlarının düşük olması, okulun materyal açısından imkânlarının yetersizliği gibi… Bu nedenlerin tespitinin yapılarak bu kapsamdaki etkinliklerin uygulama sıklıkları arttırılması için çalışmalar yapılabilinir.

Öğretmenlerin örtük program kapsamında sınıf içi ve sınıf dışında hangi tür etkinlikleri, ne amaçla ve hangi kaynaklardan yararlanarak planlayıp uyguladıklarına yönelik bulgulara ilişkin sonuç ve tartışma.

Araştırmanın sonucunda katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin örtük program kapsamında çeşitli etkinlikler yürüttükleri, bu etkinliklerin çoğunlukla uzun hazırlıklar gerektiren ve tören şeklinde gerçekleşen kültürel ve sosyal etkinlikler olduğu tespit edilmiştir. Kültürel etkinlikler; anneler günü, cuma günü, 23 Nisan, babalar günü, Kafkas dansları gösterisi etkinlikleri olarak sıralanırken, sosyal etkinlikler ise karne günü partisi, mezuniyet partisi, okulda 100. gün kutlamaları, 1 yaş büyüdüm partisi, bahar şenlikleri, yılsonu sergileri, yılbaşı partileri, piknikler ve moda günleri olarak belirlenmiştir. Öğretmenler bu etkinliklerin kaynaklarının genel olarak internet olduğunu, sosyal medyadan da sıklıkla yararlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin uyguladıkları örtük program etkinliklerinin amacına ilişkin görüşlerinin, görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılaştığı tespit edilmekle birlikte, öğretmenlerin bu etkinliklerin temel amacının öğrenenlerin çok yönlü gelişimlerini sağlama konusunda hem fikir oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç "Okul öncesi eğitim programının sosyal ve kültürel eğitim konularına yeterince yer vermiyor mu?" sorusunu akla getirmektedir. Ancak program kazanım ve göstergeleri incelendiğinde "Sosyal ve Duygusal Gelişim Alanı" ile ilgili kazanım ve göstergelerde "farklı kültürel özellikleri açıklar" kazanımına yer verilmiş, bu kapsamda öğrenenlerin kendi ülkesi ve diğer ülkelerin kültürel özellikleri hakkında bilgi edinmesini sağlayacak çalışmaların yapılması gerektiğine yönelik açıklamalarda bulunulmuştur (MEB, 2013). Ayrıca Okul Öncesi Program Etkinlik Kitabı incelendiğinde ise anneler günü, 23 Nisan, 29 Ekim, babalar günü gibi çok sayıda kültürel etkinliğe ve SDG[Sosyal Duygusal Gelişim] kodlu kazanımlarla sosyal gelişimi destekleyecek çokça etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir (MEB, 2019). Dolayısıyla öğretmenlerin örtük program kapsamında sıklıkla uyguladıkları bu sosyal ve kültürel etkinlikleri farklı amaçlarla gerçekleştirdikleri açıktır.

Alt ve orta SED okulu öğretmenlerden bazıları ailelerin beklentilerini karşılamak amacıyla örtük program etkinliklerin yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler ailelerin çocuklarını kostümler içerisinde sahnede görme beklentilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Bekir ve Aydın (2018) çalışmalarında bazı ailelerin okul öncesi eğitimde yılsonu eğlencelerine yönelik sahne gösterileri düzenlenmesini istediklerini tespit etmişlerdir. Bozbaş-Çümlek ve Özarslan (2021) ise okul öncesi öğretmen adaylarının yılsonu gösterilerini daha çok çocukların eğlenmesi için değil aileleri memnun etmek için yapıldığını ifade ettiklerini tespit etmişlerdir. Okul-aile işbirliğinin sağlanmasında sosyal ve kültürel etkinlikler önem taşımakta, yılsonu gezileri, çay saatleri, piknikler, tanışma toplantıları gibi faaliyetler çocuk hakkında daha fazla bilgi edinmeye, aileleri yakından tanımaya, öğretmenlerin sorumluluklarını paylaşmalarına katkılar sağlamakta, çocuğun başarısını arttırmaktadır (Yıldırım ve Dönmez,2008). Ancak bu etkinlikler düzenlenirken MEB'in (2013a) belirttiği gibi çocukların kendilerini izlemeye gelen seyircileri eğlendirme amacı güdülmemeli, arkadaşlarıyla daha rahat hareket edebilecekleri, eğlenceli vakitler geçirebilecekleri törenler, festivaller şeklinde düzenlenmesi önemlidir. Curzytek (2020) festival ortamlarının okul öncesi eğitimde sevildiğini ve önemli bir yere sahip olduğunu, törenlerin, ritüellerin sosyal ilişkileri ve etkileşimi arttırdığını, çocukların duygusal, entelektüel, ahlaki, estetik ihtiyaçlarını karşıladığını, kişiliklerini şekillendirdiğini belirtmiştir.

Araştırmada orta SED okulu öğretmenlerinden bazıları ise yönetim baskını nedeniyle örtük program kapsamında çeşitli törensel etkinlikler yürüttüklerini belirtmişlerdir. Bu görüşe sahip öğretmenler yöneticilerinin kendilerini çalışma koşulları bakımından eleştirdikleri, diğer branş öğretmenlerine kıyasla daha az çalıştıkları düşüncesine sahip olduklarını, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyip iş yükünü arttırarak öğretmenler arasındaki eşitsizliği gidermeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Polat (2019) çalışmasında bazı öğretmenlerin idarenin isteği sonucunda sene sonu gösterilerini yapmak zorunda kaldıklarını, idarecilerin okulöncesi öğretmenlerini boş oturan öğretmenler olarak görmemeleri ve sene sonu gösterileri istememeleri gerektiğini ifade ettiklerini tespit etmiştir. Ayrıca Üst SED okulu öğretmenlerinden bazılarının da örtük program kapsamında yürüttükleri sosyal ve kültürel etkinliklerin amaçlarından birinin başarılı öğretmen imajı oluşturmak ve okulu tanıtmak olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşe sahip öğretmenler öğrencilerin okul öncesinde belirli konularda hazırbulunuşluk edinerek ilkokul başladıkları takdirde okuldaki imajlarının artacağını, sosyal ve kültürel etkinliklerin okulun içinde bulunduğu çevrede olumlu geri dönütlere yol açtığını ve okulun imajını arttırdığını ifade etmişlerdir. Birey ve kurumlar ister istemez insanlarda bir imaj oluşturmakta (Özüpek, 2005), dolayısıyla çaba sarf etsin ya da etmesin her bireyin, her kurumun, kuruluşun bir imajı olmaktadır. Öğretmenlerin bireysel olarak kendi imajlarını, yöneticilerin okulun imajını düşünmesi ve bunun için çaba içerisinde olması kabul edilebilir bir durumdur. Gençay (2014) okulların eğitim paydaşlarına kendilerini doğru ifade etmeleri ve olumlu imaj sahibi olmalarının öğrenci ve velileri okula bağladığını, okul müdürleri ve öğretmenlerin okullarının kendi bölgelerinde, ülkelerinde hatta uluslararası alanda imajını oluşturmak için çaba göstermeleri gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmadan elde edilen bu sonuç örtük programın pedagojik amaçlar dışında da kullanıldığını, okula ve öğretmene imaj oluşturma açısından faydalar sağladığını göstermektedir. Ancak bu faydanın öğrenci açısından zarara dönüşmemesi, öğretmenlerin ve okul yöneticilerin olumlu imaj oluşturma

çabalarının öğrencilerin çok yönlü gelişimlerine gölge düşürmemesine özen gösterilmesi önemlidir. Bu nedenle öğretmenlerin pedagojik amaçlar dışında uyguladıkları örtük program etkinliklerinin öğrenciler üzerindeki olası etkilerini konu alan araştırmalara ihtiyaç duyulmakta, bu konuda öğretmenlere seminerler verilmesi önerilmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Öğretmenlerin eğitim programlarını yeterince incelememeleri, mikro düzeyde öğrenme sürecinde plan-programsızlığa, zaman kayıplarına, makro düzeyde programın amaçlarına ulaşamamasına neden olabilir. Dolayısıyla öğretmenlerin eğitim programlarını inceleyerek yeni eğitim-öğretim yılına başlamaları, eğitimin niteliği açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecekte öğretmenlerin uygulamaları amaçlanan eğitim programlarını inceleme düzeylerini konu alan araştırmalar/projeler yürütülerek durum tespitini yapılması önerilmektedir. Öğretmenlere meslekte geliştirme eğitimi veya hizmet içi eğitim kapsamında, yürütecekleri eğitim programlarının vizyonu, misyonu, amaçları, programın uygulanmasında öğretmenden beklenenler vb. konularda hatırlatmalar, bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim programlarında yer verilen etkinlik türlerini uygulama düzeyleri incelenerek (varsa) hangi tür etkinlikleri ne amaçla uygulamadıkları tespit edilmeli ve bu doğrultuda gerekli önemler alınmalıdır.

Bu araştırmada okul öncesi eğitim kademesinde eğitim etkinliklerinin düzenlerken öğretmenlerin örtük programdan yararlanma düzeyleri, görüşme ve doküman analizi teknikleriyle belirlenmeye çalışılmıştır. Gelecekte öğretmenlerin uyguladıkları programları inceleyerek örtük program uygulamalarını açığa çıkarmak, (varsa) zararlarını alınacak hangi önlemlerle düzelebileceğini belirlemek, yararlarını daha nasıl etkili hale getireceğini değerlendirmek için sınıf içi gözlemlerin, öğrencilerin de dâhil olduğu görüşmelerin yapıldığı çalışmaların da yürütülmesi önerilmektedir. Böylelikle bu araştırmayı tamamlayıcı sonuçların elde edilmesi sağlanabilecektir.

Okul öncesinde örtük program etkinlikleri kapsamında yapılan uygulamaların; ailelerin, okul yönetiminin beklentilerini karşılamaktan çok çocuğa pedagojik açıdan fayda sağlamak amacıyla yapılması gereklidir. Bu konuda yöneticilerin, öğretmen ve ailelerin bilinçlendirilmesi, çeşitli aile eğitim programlarının hazırlanması önerilmektedir.

Okul müdürlerinin örtük program kapsamındaki adeta zorunlu uygulamaların nedenleri araştırılmalı, bu nedenlerin ortadan kaldırılması için önlemler alınmalıdır.

Gelecekte kurumun örgütsel imajı ve öğretmenlerin mesleki imajlarında örtük program uygulamalarının etkisini, bu uygulamaların öğrencilerin gelişimine katkısını inceleyen araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça / References

Akbulut, E. (2011). *İlköğretim okullarında örtük program faaliyetlerinin saptanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi.

Alabay, E. (2017) Okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(1), 1-25. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iauefd/issue/46325/582027

Apple, W. M. (2012). *Education and power*. Routledge.

Başara Baydilek, N. ve Türkoğlu, A. (2016). Okul öncesi eğitim programı ve örtük program bağlamında akıl yürütme becerilerinin yeri. *İlköğretim Online, 15*(2), 367-377. DOI: https://doi.org/10.17051/io.2016.76119

Bekir, H. ve Aydın, R. (2018). Ebeveynlerin okul öncesi eğitimi yılsonu eğlencesine ilişkin beklentileri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi, 1*(1), 53-60. https://dergipark.org.tr/en/pub/cg/issue/36546/430739

Bowles, S. ve Gintis, H. (2011). *Schooling in capitalist America: Educational reform and the contradictions of economic life*. Haymarket Books.

Bozbaş-Çümlek, A. ve Özaslan, H. (2021). Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan yılsonu gösterilerine ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40*(2), 809-848. https://doi.org/10.7822/omuefd.980965.

Can, E. ve Kılıç, Ş. (2019). Okul öncesi eğitim: Temel sorunlar ve çözüm önerileri. *Millî Eğitim, 48*(Özel Sayı 1), 483-519.

Cornbleth, C. (1984). Beyond hidden curriculum. *Journal of Curriculum Studies, 16*(1), 29-36.

Cozby, P. C. ve Bates, S. C. (2011). *Methods in behavioral research.* The McGraw-Hill Companies.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. SAGE Publications.

Curzytek, A. (2020). Carnival as a time of celebration: Rituals in kindergarten. *Humanities and Social Scieens, 27*(1), 7-18.

Çelik, G. ve Tuğluk, M. N. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin sanat etkinliklerine yönelik tutumlarının ve öz yeterlik algılarının incelenmesi. *Ulakbilge, 51*(2020 Ağustos), 900-915. DOI: 10.7816/ulakbilge-08-51-03

Çelik, N. ve Daşcan, Ö. (2014). *Okul öncesi eğitim programı ve etkinlik kitabı*. Anı Yayınları.

Çırak-Kurt, S. (2017). Ortaokul öğretmenlerinin "öğretim programı" kavramına ilişkin metaforik algıları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 631-641.

Çocuk, H. E., Yanpar Yelken, T., Emsal Aslantürk, İ. ve Güçlü, M. (2013). Okul öncesi eğitim programı dil alanı ile ilgili etkinliklerin uygulanmasına ilişkin okul öncesi öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 305-320. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1740

Doll, R. C. (1970).*Curriculum improvement: Decision making and process*. Allyn and Bacon Inc.

Dreeben, R. (2002). *On What is learned in school*. Eliot Werner Publications Inc.

Eisner, E. W. (1994). *The Educational imagination.* Mac Millan College Publishing Company.

Elitok-Kesici, A. ve Türkoğlu, A. (2019). Örtük program yaklaşımları. A. Doğanay ve O. Kutlu (Edts), *Eğitim bilimleri araştırmaları-II* (s. 29-45). Akademisyen Kitapevi.

Erata, F. (2018). *Okul öncesi eğitimde alan gezilerinin uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.

Erdem, A.R. (2006). Türkiye'nin önemli sorunlarından biri: Yetiştirdiği insan tipi. *Üniversite ve Toplum*, 6(4). http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf.php?id=292

Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Anı Yayıncılık.

Espinosa, M. E. (2004). *California's hidden curriculum: Institutional discrimination in the fourth grade*. (Master Thesis), California State University.

Fırat-Durdukoca, Ş. (2019). Identifying the attitudes and views of social sciences teachers toward values education in Turkey. *World Journal of Education*, *9*(1), 103-117. **https://doi.org/10.5430/wje.v9n1p103**

Fidan, M. (2013). *Ortaokullarda Bilişim Teknolojileri dersinde örtük programın varlığına ilişkin öğretmen görüşleri: Bolu ili örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Gair, M. (2003). *Socrates never took attandence: Hidden curricula in a teacher preperation program*. (Unpublished Doctoral Thesis). Arizona State University.

Gençay, A. (2014). *Öğretmenlerin görüşlerine göre okul yöneticilerinin liderlik stilleri ve okul imajı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.

Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş*. (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev). Anı Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 1999).

Gordon, D. (1984). The image of science, technological consciousness and the hidden curriculum. *Curriculum Ingiry, 4*(14), 367–400.

Günay Bilaloğlu, R., Aslan, D. ve Aktaş Arnas, Y. (2008). Okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerine ilişkin bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 178, 88-104.

Horn, Jr., R. A. (2003) Developing a critical awareness of the hidden curriculum through media literacy. *The Clearing House, 76*(6), 298-300. https://doi.org/10.1080/00098650309602024

İnal, K. (1998). *Türkiye'de ders kitaplarında demokratik ve milliyetçi değerler: 27 Mayıs ve 12 Eylül askeri müdahale dönemlerine ilişkin bir inceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.

Jackson, P. (1968) *Life in classroom*. Holt, Rinehart and Winston.

Jerald, C.D. (2006). *School culture: The Hidden curriculum. The Center for comprehensive school reform and improvement* (ED495013). ERIC. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED495013.pdf

Kelly, A. V. (1999). *The curriculum: Theory and practice*. Paul Chapman Publishing.

KHK. "Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", Resmi Gazete, Sayı: 28054, 14.10.2011.

Kılıç, Z., Tunçeli, H. İ. ve Ünsal, F. Ö. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim-öğretim süreçlerinde uygulamayı tercih ettikleri etkinlik türlerine ilişkin görüşleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 54*(1), 69-90. https://doi.org/10.30964/auebfd.696279

Kızıltaş, E. ve Sak, R. (2016). Okul öncesi eğitimde alan gezisi etkinlikleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(2), 536-554.

Koç, F. ve Sak, R. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki etkinliklere yönelik öz-yeterlik inançlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 30*(1), 43-71.

Koyuncu Şahin, M. (2018). Okul öncesi eğitimde aile iletişim etkinliklerine yönelik öğretmen ve yönetici bakış açıları. *Journal of International Social Research*, *11*(55), 670-684. DOI: 10.17719/jisr.20185537238

Köksal, O., Balaban-Dağal, A. ve Duman, A. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 46, 379-394. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3395

Kutlu Abu, N. ve Kaymaz, Z. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin aile katılımına yönelik görüşlerinin derinlemesine incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 54, 156-183. DOI: https://doi.org/10.21764/maeuefd.580721

MEB (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf

MEB (2013a). "Okul Öncesi Eğitimi Yıl Sonu Eğlencesi" hakkında 10.04.2013 tarihli Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün yazısı.

MEB (2019). *Okul öncesi etkinlik kitabı*. http://tegmmateryal.eba.gov.tr/upload/uygulama/b07c0f0999b0/5b3eefaf3ccf13099ce481ba2a0026515e6bc50e.pdf

Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass Publishers.

Oliva, P. F. (2009). *Developing the curriculum*. Pearson Allyn and Bacon.

Öztürk, A. ve Taşpınar, M.(2021). Türkiye'de örtük program üzerine yapılmış çalışmaların analizi: Bir meta sentez araştırması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(1), 251-305. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/62024/841957

Özüpek, M. N. (2005). *Kurum imajı ve sosyal sorumluluk*. Tablet Kitabevi.

Pekince, P. ve Avcı, N. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin erken çocukluk matematiği ile ilgili uygulamaları: Etkinlik planlarına nitel bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(5), 2391-2408.

Polat, Ö. (2019). *Türkiye'de okul öncesi eğitimin genel durumu*. Testfen Eğitim Yayınları.

Portelli, J. P. (1993). Exposing the hidden curriculum. *Journal of Curriculum Studies, 25*(4), 343- 358.

Sağlam, M. ve Çalışkan, Z. (2017). Okul öncesi eğitimde aile katılımına ilişkin ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 2*(2), 39-49.

Salı, G., Akkol, L. M. ve Oğuz, V. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin müzik etkinliklerinde yaşadığı sorunlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *15*(2), 79-100. DOI:10.5578/JSS.7042

Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "Okul Yaşam Kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi.

Şimşek, E. E. ve Şimşek, B. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin Türkçe etkinlikleri uygulamalarına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies - Education*, *15*(3), 2085-2100. http://doi.org/10.29228/TurkishStudies.42155

Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat. Eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1*(1), 53-58.

TTKB (2020). *Öğretim programlarını değerlendirme raporu*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/24113242_ogretimprogramlari_dr.pdf

Tutkun, C., Aydın Kılıç, Z. N., Balcı, A. ve Kök, M. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin alan gezisi etkinliğine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches* , *14*(20) , 469-487. https://doi.org/10.26466/opus.571498

Wren, J. D. (1999). School culture: Exploring the hidden curriculum. *Adolescence, 34*(135), 593-596.

Yangın, S. ve Dindar, H. (2010). İlköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin bir araştırma (Türkiye: Siirt ili örneği). *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*(3), 1017-1038.

Yazlık, D. Ö. ve Öngören, S. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin matematik etkinliklerine ilişkin görüşlerinin ve sınıf içi uygulamalarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(2), 1264-1283. DOI: 10.29299/kefad.2018.19.02.005

Yerliyurt, N. S. ve Ersoy, M. (2021). Okul öncesi eğitim programı ile ilgili Dergipark'ta yayımlanan makalelerin incelenmesi: 2013-2020. *OPUS International Journal of Society Researches, 17*(37), 4104-4153. DOI: 10.26466/opus.866620

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, F. (2013). *İlköğretim okullarında örtük program ve ilköğretim öğrencilerinin örtük programdan kaynaklanan stres algıları*. (Yayımlamamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi.

Yıldırım, M. C. ve Dönmez, B. (2008). Okul-aile işbirliğine ilişkin bir araştırma (İstiklal İlköğretim okulu örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(23), 98-115.

Yıldız, S. ve Tükel, A. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerine yer verme durumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, *4*(1), 49-59.

Yılmaz Bolat, E. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin müzik etkinlikleri konusundaki görüşlerinin belirlenmesi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, *6*(35), 2073-2096.

Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. Sage Publications.

Yurdakul, B. (2015). Perceptions of elementary school teachers concerning the concept of curriculum. *Educational Sciences: Theory & Practice, 15*(1), 125-140. DOI:10.12738/estp.2015.1.2168

Yüksel, S. (2004). *Örtük program eğitimde saklı uygulamalar*. Nobel Yayınları.